

Considerații cu privire la situația evreilor din Ungaria la sfârșitul celui de-al doilea război mondial

Oltean, Anca

Veröffentlichungsversion / Published Version

Konferenzbeitrag / conference paper

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:

Oltean, A. (2011). Considerații cu privire la situația evreilor din Ungaria la sfârșitul celui de-al doilea război mondial. In A. Faur, & L. Gyemant (Eds.), *Situația evreilor din Europa Centrala la sfârșitul celui de-al doilea război mondial (The situation of the Jews from Central Europe at the end of the Second World War)* (pp. 226-236). Oradea: Ed. Univ. din Oradea. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-60579-5>

Nutzungsbedingungen:

Dieser Text wird unter einer CC BY Lizenz (Namensnennung) zur Verfügung gestellt. Nähere Auskünfte zu den CC-Lizenzen finden Sie hier:

<https://creativecommons.org/licenses/by/1.0/deed.de>

Terms of use:

This document is made available under a CC BY Licence (Attribution). For more information see:

<https://creativecommons.org/licenses/by/1.0>

Considerații cu privire la situația evreilor din Ungaria la sfârșitul celui de-al doilea război mondial

Anca Oltean^x

Abstract: *The Jews of Hungary had to face difficult situations at the end of the war. Before the Holocaust, they were approximately 756 000-800 000 people in the extended Hungary, so it shows Tamás Stark in the study Hungarian Jewry during the Holocaust and after liberation. From them almost 600 000 died during Nazi and Hungarian persecutions. Budapest was an important train station for the returned Jews. Once they arrived in Hungary they saw that the series of difficulties continue. They were in impossibility to regain their old houses, they did not have sufficient money to survive. They were helped by the international organization Joint Distribution Committee to survive. Hungarian antisemitism was a feeling that did not manifest all of a sudden, it grew in time. The interwar period time was a time when this antisemitism manifested itself including through the law numerus clausus which limited the number of Hungarian students in universities and which was imposed in these years. Antisemitism did not disappear immediately after the end of the war. Most Jews chose the path of assimilation in Hungarian communist state in spite of the persecutions which they had suffered before. A new system was emerging on the horizon, the communism, which promised the equality of all citizens in the Hungarian state, no matter of their ethnical background. A lot of Jews accepted this system and chose to keep secret the fact that they were Jews and did not tell their children about their origin.*

Keywords: *Jews, Hungary, communism, minority, community.*

Ferenc Fejtő, in cartea *Magyarság, zsidóság (Maghiarime, Evreime)*, arată că evreii maghiari care s-au reîntors din deportare au fost în jur de 160 000-190 000¹. Conform datelor furnizate de Tamas Stark, despre evreii reîntorși din deportare în Ungaria, se arată că înainte de 30 Aprilie 1945 s-au reîntors 9000 de evrei, în timp ce pentru totalul anului 1945, s-au reîntors 82 144 de evrei. Totalul combinat pentru anii 1946 și 1945 a fost de 83 331².

Conform lui Tamás Stark numărul ipotetic al evreilor maghiari la eliberare X 1000, este redat în tabelul de mai jos. Vedem că totalul evreilor la eliberare pentru Ungaria de astăzi a fost de 185 000 de oameni, în timp ce evreii aflați sub administrație maghiară cu suprafața din timpul războiului care au supraviețuit a fost de 224 000³.

^x Research assistant PhD, Institute of Euroregional Studies, University of Oradea.

¹ Fejtő Ferenc, *Magyarság, zsidóság*, Budapest, 2000, p. 282.

² Tamás Stark, *Hungarian Jews during the Holocaust and after the second world war, 1939-1949: A statistical review*, East European Monographs, Boulder, distributed by Columbia University Press, New York, 2000, p. 79.

³ *Idem, Hungarian Jewry during the Holocaust and after liberation in Proceedings of the Eleventh World Congress of Jewish Studies*, Division B, The history of the Jewish People, volume III, Modern Times, Jerusalem, 1994, p. 250.

Tabelul 1. Numărul ipotetic al evreilor maghiari la eliberare x 1000

Numărul ipotetic al evreilor maghiari la eliberare X 1000								
	Budapesta	Provincie	Totalul în teritoriile prezente	Regiunea Sub-Carpatică	Transilvania de Nord	Teritorii din Nord	Teritorii din Sud	Totalul pentru Ungaria din timpul războiului
Populația evreiască după deportare	217	57	274	19	13	11	4	321
Oameni pierduți pierduți în timpul muncii forțate, împreună cu cei omorâți sau deportați în timpul lui Szálasi și emigranții	67	22	89	2	2	3	1	97
Populația la eliberare	150	35	185	17	17	8	3	224

Sursă: Tamás Stark, *Hungarian Jewry during the Holocaust and after the liberation in Proceedings of the Eleventh World Congress of Jewish Studies*, Division B, The history of the Jewish People, volume III, Modern Times, Jerusalem 1994, p. 250.

Evreii reîntorși au ales cu precădere asimilarea în noul stat maghiar. Ei au suferit traume mult mai profunde decât evreii aflați sub administrație românească. Este greu de înțeles de ce evreii maghiari au ales să se asimileze în statul creat de comuniști când au suferit mai mult.

Tabelul 2. Numărul estimat de evrei maghiari în 1945-1946x1000

Numărul estimat de evrei în 1945-1946x1000							
	Totalul teritoriile prezente	Regiunea Sub-Carpatică	Transilvania de Nord	Teritoriile din Nord	Teritoriile din Sud	Totalul pentru Ungaria din timpul războiului	
Numărul de evrei eliberați	185	17	11	8	3	224	
Numărul de evrei reîntorși	85	18	30	7	1,5	141	
Suma per total	270	35	41	15	4,5	365	

Sursă: Tamás Stark, *Hungarian Jewry during the Holocaust and after liberation in Proceedings of the Eleventh World Congress of Jewish Studies*, Division B, The history of the Jewish People, volume III, Modern Times, Jerusalem, 1994, p. 250.

Asimilarea evreilor s-a produs prin schimbarea numelui, căsătorii mixte sau creștinare. Astfel, pentru evreii din Budapesta, conform bisericilor care i-au primit, 5521 de evrei s-au creștinat în 1944 sau 3385 de evrei s-au creștinat în 1944 conform datelor comunităților evreiești, în timp ce în 1945, 388 de

evrei s-au creștinat conform bisericilor care i-au primit sau 261 conform datelor Comunităților evreiești⁴. Viktor Karády arată că într-un număr mai mic s-au creștinat evrei și în perioada interbelică și în perioada războiului⁵.

La sfârșitul războiului, populația evreiască trăia în condiții de sărăcie, teamă și mizerie. Ei nu aveau hrană suficientă și suficient adăpost. Numărul copiilor evrei după Holocaust a fost foarte mic și pe ei i-a afectat cel mai tare lipsa alimentelor și a vestimentației. În Ungaria, numărul copiilor evrei sub 14 ani era de 7712⁶. Organizația internațională Joint Distribution Committee a venit în întâmpinarea nevoilor de mâncare și medicamente a evreilor din statele comuniste. Spre exemplu, Joint a cheltuit peste 10 milioane de dolari în Ungaria în timpul primului an de război. Au fost ajutați de către Joint peste 200 000 de evrei în România, 120 000 în Ungaria, 65 000 în Polonia și 42 000 în Austria⁷.

După război, situația evreilor din Ungaria a fost precară. Au dispărut comunități din provincie, iar cei reînțorși și-au găsit locuințele ocupate⁸. În 1947, Joint Distribution Committee înregistra 263 de comunități evreiești în Ungaria, un număr care până în 1980 s-a redus la 75⁹. Conducătorii comunităților și rabinii care au supraviețuit Holocaustului au ajutat la reorganizarea comunităților.

Și în Ungaria, ca și în România s-au constituit, după război, organizații evreiești. O organizație evreiască care era și sionistă care a existat în Ungaria după război a fost Pirche Agudat Jisrael. Orbán Ferenc¹⁰ îl citează pe conducătorul acestei organizații, Groszberg Slomo care descrie în memoriile sale câteva din activitățile care se desfășurau în cadrul acestei organizații. Astfel, exista un cămin de băieți cu sală de lectură și o grădiniță pentru copii mici. Cu ajutorul Jointului, se organizau vacanțe pentru copii. S-au organizat și o școală pentru copii, iar căminul de zi al copiilor a fost transferat la Csorna.

O problemă importantă a timpului a fost chestiunea proprietății evreiești abordată și de Steven Roth¹¹. Prin decretul 200/1945 M.E. din 17 martie 1945 s-au considerat confiscările din perioada fascistă injuste și s-au declarat nule deprivările de drepturi. Proprietatea agricolă și horticola, afirmă Roth, nu s-a restituit dacă ea intra sub incidența reformei agrare și a naționalizării pământului. Roth arată că alte bunuri nu ar fi putut fi recuperate ca bunurile mobile, echipamentele, stocurile fabricilor evreiești și magazinele au fost distruse, depozitele în bani și-au pierdut valoarea în urma inflației, bunurile confiscate de naziști nu au fost retrocedate niciodată. La 15 noiembrie 1946 s-a creat un Fond Național de Reabilitare Evreiesc care moșteneau averile celor morți în Holocaust și care nu intrau sub incidența legilor menționate mai sus. Pentru comparație, de la Comunitatea Evreiască din Oradea, avem informația că, și în România, averile celor dispăruți în Holocaust erau prelucrate de un asemenea Fond. Multe locuințe au intrat sub administrarea acestui fond în România, dar au existat și excepții. În Cehoslovacia, averile celor dispăruți au intrat în proprietatea statului, prin urmare și o mare parte a proprietății evreiești.

În lucrarea *The Jews in the Soviet Satellites*, autorii Peter Meyer; Bernard, Weinryb; Eugene, Duschinsky; Nicolas, Sylvain¹², este abordată problema restituției proprietății evreiești în Ungaria și România. În Ungaria, evreii reînțorși din lagărele de concentrare și-au găsit locuințele ocupate de favorizații regimului nazist, proprietatea distrusă, magazinele jefuite¹³. În ciuda situației precare, cei mai

⁴ Viktor Karady Apud Tamás Stark, *Hungarian Jews during the Holocaust and after the second world war, 1939-1949: A statistical review*, East European Monographs, Boulder, distributed by Columbia University Press, New York, 2000, p. 84.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Bernard Wasserstein, *Vanishing Diaspora: The Jews in Europe since 1945*, Hamish Hamilton Ltd, Great Britain, 1996, p. 36.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Gyurgyák János, *A zsidókérdés Magyarországon*, Osiris Kiadó, Budapest, 2001, p. 581.

⁹ *Ibidem*, p. 586.

¹⁰ Orbán Ferenc, *Istoria evreimii ortodoxe din Ungaria*, editura Makkabi, Budapesta, 2006, p. 80.

¹¹ Stephen J. Roth, "Indemnification of Hungarian Victims of Nazism: An overview" in Randolph L. Braham and Attila Pók (Ed.), *The Holocaust in Hungary. Fifty years later*, Columbia University Press, 1997, p. 733-753.

¹² Peter Meyer, Bernard D. Weinryb, Eugene Duschinsky, Nicolas Sylvain, *The Jews in the Soviet Satellites*, Syracuse University Press, 1953.

¹³ *Ibidem*, p. 402.

mulți evrei din Ungaria nu erau sioniști și au decis să rămână în Ungaria, mai ales că, imediat după război, guvernul comunist promitea să mențină proprietatea privată. Pământul nu s-a reîntors la proprietarii evrei, doar proprietățile mai mici de 100 de pogoane. Lozinca comunistă era că pământul este al celui ce-l lucrează și se considera că evreii nu s-au implicat niciodată în munca pământului¹⁴. Evreii au întâmpinat în Ungaria dificultăți și cu restituirea apartamentelor din orașe care au fost înainte ale naziștilor maghiari și pe care noul regim încerca să îi atragă.

După 1945 și pentru scurt timp a fost posibilă emigrarea. Dar și aici, ca și în România, liderii sioniști au fost persecutați și întemnițați. Raphael Patai arată că, între 1945-1947, au părăsit Ungaria între o treime și un sfert din evreii maghiari care au supraviețuit în Ungaria, 28 000 în Israel care, împreună cu cei emigrați în Europa de Vest și peste mări au emigrat în total 56 000 de evrei¹⁵. După Gyurgyák János, între anii 1945-1947, aproximativ 60 000 de evrei maghiari au ales calea emigrării¹⁶.

Religia a fost exclusă din educația școlară, iar școlile evreiești au intrat în proprietatea statului. Antisemitismul maghiar nu s-a terminat odată cu Holocaustul. Ca și în Polonia, în Ungaria, antisemitismul a ajuns până la nivelul de pogrom. În mai 1946, în localitatea maghiară Kunmadaras a avut loc o acțiune antisemită. Evreii au fost acuzați de omor ritual. 2 evrei au fost uciși, iar 18 răniți¹⁷. La Miskolc a avut loc o altă acțiune antisemită unde liderul comunist Mátyás Rákosi a cerut moartea comercianților evrei care activau pe piața neagră¹⁸.

În ceea ce privește aderarea evreilor la comunism, explicațiile sunt complexe. O explicație ar fi că evreii nu au perceput prezența Armatei Roșii în Ungaria ca pe un lucru negativ, dimpotrivă pentru ei prezența ei a fost un factor care a determinat oprirea deportărilor. O altă explicație a aderării evreilor la comunism ar fi că noul sistem le oferea evreilor șansa de a se integra după ce în perioada interbelică se confruntaseră cu un anti-Semitism în creștere care a culminat cu Holocaustul. Au fost și evrei care au devenit membri ai înaltei nomenclaturi comuniste și au fost atât de duri încât unii au considerat că era vorba de o răzbunare a evreilor împotriva ne-evreilor. Un alt element, ar fi că, așa cum arată Ferenc Fejto, evreii erau mai educați decât maghiarii și au putut să preia slujbele din administrația de stat¹⁹. Fiindcă nu erau elemente compromise în regimul fascist, ei erau o sursă importantă de racolare pentru comuniști²⁰.

Victor Karady, în studiul “Les Juifs, la modernité et la tentation communiste. Esquisse d’une problématique d’histoire sociale”²¹ încearcă să explice de ce evreii au optat pentru comunism după război. Autorul încearcă să explice această adeziune prin caracterul său de modernitate, prin atracția evreilor pentru situația de a se desprinde de trecut, de a se îndepărta de iudaismul moștenit. Laicitatea, ateismul științific al comunismului, colectivismul au fost elemente de atracție pentru evrei²². Cu alte cuvinte, comunismul oferea evreilor șansa unei vieți noi.

În studiul lui Arieh J. Kochavi, *British Diplomats and the Jews in Poland, Romania and Hungary during the communist takeovers* se arată că la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, cu excepția URSS, mai existau comunități importante de evrei și în alte state ale blocului sovietic ca România,

¹⁴ *Ibidem*, p. 404.

¹⁵ Raphael Patai, *The Jews of Hungary. History, culture, psychology*, Wayne State University Press, Detroit, 1996, p. 597.

¹⁶ Gyurgyák János, *op.cit.*, p. 586.

¹⁷ Raphael Patai, *op.cit.*

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Ferenc Fejto, *op.cit.*

²⁰ *Ibidem*, p. 283.

²¹ Victor Karady, “Les juifs, la modernité et la tentation communiste. Esquisse d’une problématique d’histoire sociale” in Nicolas Bauquet et François Bocholier (dir), *Le communisme et les élites en Europe Centrale*, Paris, Presses Universitaires de France, 2006, p. 85-105.

²² *Ibidem*, p. 104-105.

Polonia și Ungaria²³. Articolul lui Kochavi descrie situația evreilor din cele trei țări între anii 1945-1947 reflectată în rapoartele unor diplomați britanici, cum Marea Britanie încerca să stăvilească un posibil val emigraționist venit din aceste țări. În 1945, mai mult de 100 000 de evrei se înregistraseră la București cu intenția de a emigra în Palestina, aceștia fiind încurajați și de Crucea Roșie²⁴. În Ungaria, evreilor care s-au reîntors din lagărele de concentrare și s-au întors acasă le-a fost imposibil să își reorganizeze viața comunitară și religioasă. Acest lucru i-a motivat pe sioniști să încerce să emigreze în Palestina²⁵. Mai mulți evrei se regăseau în viața politică maghiară: Matyas Rakosi, important lider al Partidului Comunist, Erno Gero, ministru al Transporturilor, Josef Revai, un jurnalist prestigios, Zoltan Vas, primar al Budapestei²⁶.

Pentru perioada care a urmat sfârșitului războiului, Raphael Patai abordează problema emigrației evreiești din Ungaria. Această problemă era una importantă, întrucât evreii maghiari au avut foarte mult de suferit în urma fascismului și a colaborării Ungariei cu Axa. În ciuda acestei probleme, Patai subliniază că numărul emigranților evrei din Ungaria a rămas mic în comparație cu emigrația evreiască din țările învecinate²⁷.

Patai estimează că populația evreiască din Ungaria era între 150 000 și 200 000 în 1945. Dintre aceștia, consideră el, 56 000 de evrei au emigrat în anii 1945-1947²⁸. Dar majoritatea evreilor, două treimi din evreii care au supraviețuit, au decis să rămână în Ungaria.

Un alt aspect important subliniat de Patai este că, după 1950, emigrarea a fost oprită de dictatura comunistă. Crearea statului Israel a fost ignorată de comuniștii maghiari.

O altă problemă existentă în Ungaria în anii 1945, remarcată de Patai, sunt discuțiile care au existat în Ungaria în jurul problemei evreiești și a Holocaustului, respectiv recunoașterea publică a suferințelor evreiești și asumarea responsabilității maghiare. Autorul arată că între anii 1945 și 1948, problema evreiască și a genocidului îndreptat împotriva evreilor a fost subiectul dezbaterii publice în Ungaria, dezbateri reflectată de articolele, pamfletele și cărțile publicate pe această temă²⁹. Mai mult decât atât, comuniștii nu au mai recunoscut că Holocaustul a fost îndreptat împotriva grupului particular al evreilor, ci au considerat că era vorba de o persecuție a fasciștilor îndreptată împotriva anti-fasciștilor. Acest lucru este reflectat și în optica comuniștilor români.

Și în Ungaria, ca și în România, au existat lideri sioniști care au militat pentru emigrarea în Israel. În ambele țări, aceștia au fost persecutați și întemnițați. Patai menționează procesul Rajk care a determinat și multe victime din partea evreilor și care a fost urmat de persecuția liderilor sioniști³⁰. Tot în acei ani, li s-a interzis evreilor maghiari menținerea legăturilor cu evreii din afară.

Patai încearcă să explice care au fost motivele aderării evreilor la comunism. Astfel, el dă o explicație pe care mai mulți autori o consideră importantă, și anume că evreii i-au primit pe sovietici ca pe niște eliberatori, și nu ca pe niște dușmani, ca și etnicii maghiari³¹.

Deși aveau sentimentul că sunt diferiți, evreii nu au respins asimilarea în societatea maghiară. Mulți supraviețuitori evrei s-au orientat către comunism. O altă motivație a aderării evreilor la comunism, constă în faptul că aceștia (comuniștii) considerau depășită problema evreiască și a antisemitismului³².

Mai mult decât creștinii, arată autorul, ei au ocupat posturile nou create. Persecuția burgheziei nu i-a exclus însă pe burghezii evrei, care au fost în număr destul de mare și au fost și ei deportați³³.

²³ Arie J. Kochavi, *British Diplomats and the Jews in Poland, Romania and Hungary during the Communist Takeovers*, East European Quarterly, vol. 29, 1995.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ Raphael Patai, *op.cit.*, p. 613.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Ibidem*, p. 615.

³⁰ *Ibidem*, p. 616.

³¹ *Ibidem*, p. 624.

³² *Ibidem*, p. 625.

În același timp, în primii ani după război, antisemitismul maghiar și-a găsit noi posibilități de exprimare. Au existat probleme cu restituția locuințelor evreiești, ocupate de către maghiari în perioada fascistă, și care nu mai doreau să le restituie.

S-a dus o campanie împotriva comercianților evrei de pe piața neagră care a culminat cu manifestări anti-evreiești, ca cele îndreptate împotriva comercianților evrei de la Miskolc. Manifestări antisemite au avut loc și la Diósgyor, unde minerii au fost antrenați în manifestații împotriva comercianților de pe piața neagră, cu precădere evrei³⁴.

Antisemitismul a fost sporit de faptul că au existat lideri importanți ai Partidului Comunist de origine evreiască, chiar imediat după sfârșitul războiului ca și: Mátyás Rákosi, Ernő Gero, Josef Revai, Zoltan Vas.

Ca o concluzie a lucrării noastre, putem afirma că soarta evreimii după război a fost departe de a fi bună. Ei s-au confruntat cu o serie de probleme (de la boli fizice și psihice), precum situația materială precară și dificultatea de a intra în posesia locuințelor lor, persecutarea elitelor lor economice, până la aspecte ca aderarea la noul regim instaurat, comunismul, și asimilarea lor la societatea maghiară, sau, dimpotrivă, situația opusă, emigrarea în Israel în perioadele când regimul comunist maghiar a fost mai permisiv.

³³ *Ibidem*, p. 626.

³⁴ *Ibidem*, p. 627.